

УДК 94(7/8)

**ПРЕЗИДЕНТСТВО ДЖОНА КЕННЕДІ
В СВІТЛІ АМЕРИКАНСЬКИХ ДЖЕРЕЛ
ТА ІСТОРИОГРАФІЇ**

*JOHN KENNEDY'S PRESIDENCY
IN THE WORLD OF AMERICAN SOURCES
AND HISTORIOGRAPHY*

Бурачок Л. В.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри
всесвітньої історії, Прикарпатський
національний університет ім. Василя
Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)

Бойко Н. І.,

магістр Факультету історії, політології
і міжнародних відносин, Прикарпатський
національний університет ім. Василя
Стефаника (Івано-Франківськ, Україна), e-mail:
nataliaivanivnaboiko@gmail.com

Burachok L. V.,

*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor, Department of World History,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)*

Boiko N. I.,

*master of the Faculty of History, Political
Science and International Relations, Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk,
Ukraine), e-mail: nataliaivanivnaboiko@gmail.com*

Охарактеризовано основні джерела американського походження даної проблематики, на основі яких розкрито зміст, основні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики президента Джона Кеннеді. Авторі характеризують основні праці американських істориків, які досліджували життя і діяльність Дж. Кеннеді, її значення для історії США. Особливу роль відведено роботам М. Бешлосса, Х. Брогана, М. Вайта та В. Манчестера.

Ключові слова: Джон Кеннеді, президент, США, джерела, історіографія.

The article describes the main sources of American origin of the issue, on the basis of which the content, the main directions of the domestic and foreign policy of President John Kennedy are revealed. The authors describe the main works of American historians who investigated life and work of J. Kennedy, its significance for the history of the United States. A special role is assigned to the works of M. Beshloss, H. Brogan, M. Weight and V. Manchester.

Keywords: John Kennedy, president, USA, sources, historiography.

Джон Фітцджеральд Кеннеді – 35-й президент США, який як ніхто інший закарбувався в колективну свідомість американців. Його наснага, енергійність, раціональність говорили про перехід політичної влади до нового покоління. Під час президентства Дж. Кеннеді світ вступив на поріг атомної війни, а столиця США, Вашингтон, стала центром супердержави. Цьогоріч, світ вшановуватиме 55 річницю з дня вбивства президента, якого американці ставлять в один ряд із Джорджем Вашингтоном, Абраамом Лінкольном і Теодором Рузвельтом.

В даній статті спробуємо прослідкувати розвиток американських історичних праць та джерел, в яких висвітлені основні віхи життя та політичної діяльності Дж. Кеннеді, його шлях

до президентства, досягнення на цій посаді та їх значення у міжнародному та національному житті.

Джерельну базу дослідження складають офіційні документи, звернення, листи та промови, які стосуються безпосередньо президентства Дж. Кеннеді. Первинні матеріали у великій кількості тепер широко доступні для тих, хто вивчає період Кеннеді і його правління. Відомі три його книги: «Чому Англія спала» [40], «Портрети сильних духом» [27] і «Нація іммігрантів» [1]. У конгресі Кеннеді завжди виявляв активність в питанні про імміграційну політику і, будучи президентом, висунув пропозиції, які стали основою Закону про імміграцію 1965 р., який істотно змінив законодавство США. Згідно Роберту Ф. Кеннеді, він працював над переглядом своєї невеликої книги до самої смерті.

Безцінними вважаються три томи «Урядових документів президента Сполучених Штатів» [12]. Вони включають в себе записи всіх прес-конференцій президента Кеннеді. Досить цікавим і повчальним є порівняння стилів, манер поведінки та спілкування Кеннеді з репортерами, його офіційних виступів і звернень до конгресу: в усіх них він завжди давав блискучі відповіді у потрібному для його репутації напрямку.

Також, великою цінністю є зібрання промов президента «Стратегія миру» [18]. У передмові до нього він писав: «Головна думка цих промов полягає в тому, що ми не виходимо зі стану кризи в силу двох причин: по-перше, тому, що ми ще не виробили стратегії миру, яка б відповідала новому світу, в якому ми живемо, а по-друге, тому, що не платимо ціни, якої вимагає така політика».

Хід передвиборчої кампанії 1960 р. можна простежити за розділами «Урядових документів»: «Промови сенатора Джона Ф. Кеннеді: президентська передвиборча кампанія 1960 р.» і «Зустрічі сенатора Джона Ф. Кеннеді і віце-президента Річарда М. Ніксона» [12], які базуються в переважній більшості на матеріалах інтерв'ю. Тут варто взяти до уваги матеріали теледебатів осені 1960 р., адже саме вони були першими в світі політичними дебатами президентів, які транслювалися по телебаченню.

Радник Дж. Кеннеді і головний помічник Білого дому Теодор Соренсен зібрав виступи, важливі листи, дебати, телевізійні та радіоінтерв'ю, експромтні відповіді на конференціях президента, результатом чого стало висвітлення еволюції політичної кар'єри Кеннеді у збірці «Нехай слово звучить» [22]. Хоча характер праці висловлює скоріше шанобливість автора до Кеннеді, ніж демонструє його ерудицію, проте, вона, безперечно, є одним із найважливіших історичних джерел даного періоду.

Безліч цікавих і цінних документів періоду Карибської кризи містять звіти Пентагону, а події війни у В'єтнамі висвітлені у «Історії постанов міністерства оборони США по В'єтнаму» [37].

Існує безліч мемуарів тих, хто співпрацював з Дж. Кеннеді. До них відноситься книга Бенджаміна С. Бредлі «Бесіди з Кеннеді» [7], яка в основному

представляє щоденник його дружнього спілкування з Дж. Кеннеді вже на посаді президента. На думку американського історика Хью Брэгана, жодне джерело не можна порівняти з цією книгою, адже саме в ній містяться дані про Кеннеді «побутового рівня», дозволяють побачити, власне, мотиви його поведінки та рішень, як в політичній діяльності, так і в повсякденному житті, що забезпечує саме «щоденниковий стиль» [8, с. 231].

Крім Роберта [19] та Жаклін Кеннеді [17], ніхто з сім'ї не опублікував своїх мемуарів. Це зробили члени його адміністрації – Артур М. Шлізінгер-мол., з його книгою «Сто днів» [31] і Теодор Соренсен з працею «Кеннеді» [34]. А. Шлізінгер був близький до політичних кіл Білого дому, хоча і не входив в нього. Романтична відданість історика президенту, його дружині і брату, безсумнівно, вплинула на його сприйняття і уявлення, але цю обмеженість компенсують жива ерудиція, прекрасні письменницькі здібності і видатний професіоналізм історика. Він ефективно використовував надані йому документи. Більше це проявилось в його книзі про життя брата президента, Роберта, «Роберт Кеннеді і його час» [32].

Т. Соренсен був близький до президента як ніхто інший. Його розповідь про співпрацю з Дж. Кеннеді, яка виросла до розповіді про адміністрацію, дуже істотна, але часто здається звітом про виборчу кампанію, де не допускається критики на адресу Дж. Кеннеді. Більш того, в порівнянні зі А. Шлізінгером, у Т. Соренсена очевидна нестача ерудиції. Але суть в тому, що після кількох років, ці праці успішно доповнюють одна одну і є досить подібним, що доводить те, що про більшість важливих питань історики говорили правду.

Як вважає Майкл Бешлосс, важливим джерелом стали б докладні думки Ліндона Джонсона про Дж. Кеннеді, але вони не були зафіксовані на папері і, можливо, ніколи й не були сформульовані [2, с. 24].

Решта колег Джона Кеннеді були віддані президенту і його пам'яті, писали про нього і його президентство, як про найпрекрасніші роки свого життя. Навіть Харріс Уоффорд, який залишив президентське оточення з принципових розбіжностей, до кінця залишаючись його прихильником, особливо прихильником Дж. Кеннеді, в своїй книзі «Кеннеді і Кінги» є достатньо об'єктивним та безпристрасним до політичних подій того періоду [41].

Праця П'єра Селлінджера «Із Кеннеді» теж містить багато цікавих деталей, але до неї слід ставитися з обережністю [30]. Те ж треба сказати і про зовсім іншу за типом роботу – «Моя історія» Джудіт Кембелл Екснер, в якій одна з колишніх «подруг» президента Кеннеді ділиться своїми секретами про стосунки з Кеннеді. Книга майже до безглуздості недостовірна, а часом навіть смішна, але вона знайомить з деталями життя Білого дому, про які вважалося неможливим публічно говорити; будучи обережно відфільтрованими, вони можуть дати значну частину правди [11].

Набагато більше історичне значення мають мемуари Діна Раска «Як я це бачив», в якій колишній держсекретар деяким чином відновлює свою репутацію [29]. Вихований на фермі в Джорджії, Раск виграв стипендію Родосу в Оксфорді, увійшов до державного правління після Другої світової війни, став президентом Фонду Рокфеллера і був державним секретарем під час президентства Кеннеді і Джонсона. Його автобіографія дає особисту точку зору на Америку ХХ століття та війну у В'єтнамі, зокрема.

Колішній міністр оборони Роберт С. Макнамара в книзі «Озираючись в минуле» робить комплексний виклад американської політики у В'єтнамі [25]. Про цю працю А. Шлізінгер писав наступне: «Чи може хто-небудь із державних чиновників з мужністю визнати помилки і пояснити, де він і його країна пішли не так? Ось що робить Р. Макнамара у цій сміливій, чесній, і дуже переконливій книзі» [25, с. 17].

У вересні 2017 р. президент Дональд Трамп наказав розсекретити 2800 цінних документів, які стосуються вбивства Кеннеді, проте вони були передані національним архівам без розголошення їх змісту. Тому, велика кількість документів ще чекають свого дослідника.

Американська історіографія даної проблематики є досить обширною. Це зумовлено насамперед тим, що сім'я Кеннеді постійно займала одне з найважливіших місць в американському політичному житті. Майже всі сини Джозефа Кеннеді були відомими політиками, тому цей факт не міг не привертати увагу істориків до вивчення їх особистостей.

Багато праць присвячено зокрема батьку президента – Джозефу Кеннеді. Історик Керрі Бешамп пише, що Джозеф Керував трьома кіностудіями, за допомогою яких він накопичив свій капітал; йому, навіть, пропонували очолити Першу національну кіностудію США [4]. Суперечливу політичну діяльність Джозефа Кеннеді та його роль в бізнес-колах США досліджував Девід Косков [20].

Цікавими в цьому плані є дві праці «Історика американських президентів» Майкла Бешлосса. У праці «Кеннеді і Рузвельти» автор висвітлює історію дружби двох кланів, політичний союз яких змінив історію США. М. Бешлосс пише, що коли Франклін Рузвельт балотувався на пост президента в 1932 р., то отримав підтримку маловідомого бізнесмена із Уолл-стріт Джозефа Кеннеді. Їх партнерство розпочало давній союз між двома найбільшими енергетичними кланами Америки, в кінцевому результаті Франклін Рузвельт-мол. в 1960 р. підтримав кандидатуру Джона Кеннеді на пост президента [2].

Маючи широкий доступ до архів та щоденників президента, а також перших інтерв'ю з сім'єю Ф. Рузвельта та працівниками Білого дому, М. Бешлосс створює ще одне вагоме контрастне дослідження: «Роки кризи: Кеннеді і Хрущов» [3]. Тут він розглядає динамічний, напружений та дуже небезпечний період у відносинах між лідерами

наддержав; особливу увагу автор приділяє конференції 1961 р. щодо Берліну та Карибській кризі 1962 р. На основі розсекречених джерел уряду США та спогадів радянських діячів, М. Бешлос розширює наші знання щодо радянських рішень під час кризи на Кубі, реакцію СРСР на вбивство Кеннеді та відхід від влади Хрущова в 1964 р.

Про Джона Кеннеді написано багато біографій. Однією з найоб'ємніших є праця Доріс Гудвін «Фітцджеральди і Кеннеді» [13]. У ній автор змогла досить детально, по роках, описати історію сім'ї Кеннеді. Праця насичена описами повсякденних ситуацій та настроїв у сім'ї, які вплинули на формування характерів дітей Кеннеді та їх подальшу долю.

Книга Кляя і Джоан Блерів «У пошуках Кеннеді» являє собою дослідження, де теж подана детальна біографія президента Дж. Кеннеді [5]. Президентською бібліотекою історикам було відмовлено в доступі необхідних для дослідження документів, тому вони почали проводити інтерв'ю із більше 150 людьми, які були сучасниками і знали президента. Результатом стала хроніка їхньої спроби знайти відповіді на питання, які вони ставили: про виховання президента, шкільне життя в школі Чоат і Гарварді, службу у військово-морському флоті та ранній період політичної діяльності як конгресмена. На той час висновок був досить суперечливим. На їх думку, Дж. Кеннеді з дитинства хворів і ледь не помер від хвороби Аддісона, внаслідок чого, на посту президента постійно був змушений лікуватися. За словами К. Блера, репутація президента, як «героя війни», була ретельно сконструйована його батьком. Блери піддали сумніву репутацію Дж. Кеннеді, починаючи з його ступеня в Гарварді, навчання в Лондоні і завершуючи політичною кар'єрою.

Велика праця Х'ю Брогана «Джон Кеннеді» побудована на спогадах А. Шлезінгера, різних зустрічах автора з людьми, які знали Кеннеді, а також довгій роботі в бібліотеках та архівах [8]. Восени 1990 р. Х. Броган провів два місяці в Бібліотеці Джона Кеннеді, розбираючи матеріали, вивчаючи архіви та записи ділових зустрічей президента. Автор праці характеризує президента як людину, яка ще з юності прагнула стати лідером. Метою своєї книги Х. Броган вважав дослідження шляхів втілення ідей і цінностей Кеннеді в суспільство. Х'ю Броган показує Джона Кеннеді як надійного політика та президента.

Праці істориків Роберта Даллека, Т. Рівза [28], Джеймса Бернса та Герберта Пармета відкривають нові дані про сім'ю Кеннеді і його адміністрацію. Зокрема, Р. Даллек, знаходячи все нові письмові документи та усні записи, важливу роль у своєму дослідженні відводить здоров'ю президента [10]. Автор вкотре підтверджує, що Дж. Кеннеді збрехав американському суспільству про свою хворобу, через яку він не мав права йти в президенти. Дж. Бернс на основі документів, даних самим президентом, оприлюднює відверту біографію родини Кеннеді, описує її спланований шлях до влади [9]. Подібна думка прослідковується і в Г. Пармета, який пише, що Джон був змушений піти в політику задля того, щоб виконати нестримні очікування свого батька [26].

Один із найбільших шанувальників та сподвижників Дж. Кеннеді – Герберт Сайді – у праці «Кеннеді [33]. Президент» подає детальний опис насамперед психологічної атмосфери, яка панувала в адміністрації президента: від ейфорії перших перемог до розчарування від невдалого політичного курсу. Книга є однією із найбільш насиченою інтерв'ю перших років президентства.

Американський історик британського походження Марк Уайт вважає, що протягом життя президент створив блискучий образ президента, який був підтриманий після його смерті в 1963 р. Він пояснює, як Дж. Кеннеді використав свою службу у Другій світовій війні для політичного росту, описує його сім'ю, і, навіть, ряд любовних інтрижок, які президент використав для створення такого потужного політичного іміджу, вплив Джозефа та Джекі Кеннеді на його становлення [39].

Цікавим дослідженням є праця Неллі Блай «Чоловіки Кеннеді», де вперше висвітлюється правда про секретні любовні романи та сексуальні скандали, про які багато років замовчувалися [6]. Протилежною працею є «Жінки Кеннеді» Лоуренса Леамера – «літопис» жіночих поколінь в головній політичній династії США ХХ ст. [21]. Дружині президента присвячена монографія Клемена Хеймена «Жінка, названа Джеккі», де автор описує життєвий шлях Жаклін Був'є, особливу діяльність приділяючи її життю в Білому домі та культурній діяльності [16].

Першими всебічними дослідженнями політики президента Дж. Кеннеді на Близькому Сході є праці Девіда Халберстама та Ейпріл Самміт [14; 36]. Зокрема, Д. Халберстам у своїй праці детально пише про те, як приймалися рішення в адміністрації Дж. Кеннеді і Л. Джонсона, чому і як США вплуталися у війну у В'єтнамі, розглядаються помилки у зовнішній політиці уряду. На думку автора, головними чинниками, якими керувалися члени адміністрації були: небажання віддати В'єтнаму під вплив комунізму та його поширення на сусідні країни, помилкова думка про те, що В'єтнаму не почне війну. Причиною провалу політики у В'єтнамі, Халберстам, насамперед, вважає неготовність американських військових і генералів до тривалої партизанської війни.

У праці Шелдона М. Стерна «Уникнення фінального провалу», присвяченій Карибській кризі, подається повний нарративний опис секретних зустрічей лідерів держав, в результаті чого внутрішня історія ракетної кризи стає зрозумілою для широкого кола читачів [35].

Річард Махоні у праці «ДжФК: випробування в Африці» реконструює роль Джона Кеннеді в питанні американської зовнішньої політики у відношенні до африканських народів, яке супроводжувало його політичну кар'єру від 1951 р. [23].

Джеймс Хіз у праці «Джон Кеннеді і бізнес-компанії» подає відомості, які стосуються політики президента в сфері економіки [15]. Зокрема, він висвітлює довгу історію боротьби з монополіями («United States Steel Company»), а також великими промисловими олігархами. Автор зазначає, що саме ці дії президента були причиною його вбивства, адже

Дж. Кеннеді виступив проти інтересів угруповання з Уолл-стріт та намагався контролювати навіть ФБР, чого Едгар Гувер ніяк не міг допустити. Висувається версія співпраці ФБР, представників ВПК та, навіть, Л. Джонсона в справі вбивства президента Кеннеді.

Після смерті президента однією з перших книг, присвячених цій події, була праця Вільяма Манчестера «Смерть президента» [24]. На початку 1964 р. вдова Джона Кеннеді, Жаклін, від імені родини Кеннеді запропонувала В. Манчестеру написати таку книгу. Весь гонорар від неї (який склав 655 тис. доларів) надійшов у фонд Бібліотеки імені Джона Кеннеді. Автор розкриває події, які відбувалися напередодні 22 листопада 1963 р., власне історію вбивства президента, а також церемонію похорону та подій, які відбувалися в ті дні за лаштунками офіційного політичного життя. В. Манчестер намагається бути точним у своїх висновках і підкріплює їх безліччю свідчень. Зібрані матеріали разом становлять 18 томів, які містять записи інтерв'ю та 27 досьє з документами. Автор зазначив, що «ці матеріали будуть відкриті для вчених після смерті всіх прямих нащадків Джона Кеннеді, які жили під час його вбивства» [24, Т. 1, с. 13].

Варто згадати і загальні праці з історії США, зокрема, Джорджа Тіндалла та Девіда Шая «Америка: усна історія» [38]. Тут проявляється типова для сучасної американської історіографії тенденція ідеалізації особи Кеннеді в американському суспільстві, його ролі в розв'язанні Карибської кризи. Щодо версій вбивства президента, то автори традиційно вважають, що вбивцею був Лі Харві Освальд і діяв він сам.

Отже, американська історіографія та джерела періоду президентства Джона Кеннеді є досить обширними і висвітлюють різні сторони його діяльності. Джерельна база даного періоду складається як з офіційних документів та нормативних актів, так і з мемуарів, в яких сучасники Дж. Кеннеді, колеги по Білому дому, викладали своє бачення політичної картини 60-х років та особи президента зокрема. Автори, які займалися вивченням цього періоду змушені були проводити інтерв'ювання особисто, оскільки більшість матеріалів були засекречені і лише деякі з них мали доступ до архівів (М. Бешлосс, А. Шлезінгер, Х. Брoган), що дало їм можливість по-новому інтерпретувати події початку 60-х рр. ХХ століття.

Можна вірити думкам істориків або заперечувати їх, не можна заперечити одне – Джон Кеннеді – це яскрава особистість, яка зробила чималий внесок в політичне, соціальне та економічне життя США та світу загалом. Президент Кеннеді назавжди залишиться в пам'яті американців символом особистої жертви в ім'я високих моральних цінностей та ідеалом американського лібералізму і всього вільного світу.

Список використаних джерел

1. 'A Nation of Immigrants', 1964, by John F. Kennedy, Hamish Hamilton; Revised, Enlarged edition, 111 p.
2. Beschloss, M., 2009. 'Kennedy and Roosevelt: The Uneasy Alliance', New York: *First Vintage Books*, 506 p.

3. Beschloss, M., 1991. 'The Crisis Years: Kennedy and Khrushchev. 1960–1963', New York: *Harper Collins*, 818 p.
4. Beuchamp, C., Joseph, P., 'Kennedy Presents His Hollywood Years', New York: *W. W.*
5. Blair, J and C., 1976. 'The Search for JFK', New York: *Penguin Group*, 608 p.
6. Bly, N., 1996. 'The Kennedy Men: Three Generations of Sex, Scandals and Secrets', New York: *Kensington Books*, 329 p.
7. Bradlee, B., 1975. 'Conversations with Kennedy', New York: *W. W. Norton and C*, 256 p.
8. Norton, H., 1996. 'Kennedy', London; New York: *Longman*, 249 p.
9. Burns, J., 1961. 'John Kennedy: A Political Profile', New York: *Harcourt, Brace and World*, 309 p.
10. Dallek, Robert, 2004. 'An Unfinished Life. John F. Kennedy 1917–1963', New York: *Back Bay Book/Little, Brown and Company*.
11. Exner J., 1977. 'Ovid Demaris. My Story', NY: *Publisher, Grove Press*.
12. 'Foreign Relations of the United States, 1961–1963', 1965, Wahington, 30 Vol.
13. Goodwin, D., 2001. 'The Fitzgeralds and Kennedys: An American Saga', New York: *Simon and Schuster*, 932 p.
14. Halberstam, D., 1993. 'The best and the brightest', NY, 720 p.
15. Heath, J., 1969. 'John F. Kennedy and the Business Community', Chicago: *University of Chicago Press*, 198 p.
16. Heymann, CA., 1989. 'Woman Named Jackie', New York: *Carol Communications*, 766 p.
17. Kennedy, Jackline, 2011. 'Historical Conversations on the Life with John F. Kennedy. Interviews with Arthur M. Schlesinger, Jr, 1964', New York: *Hyperion*, 400 p.
18. Kennedy, JF., 1960. 'The Strategy of Peace', New York: *Harper and Brothers*, 192 p.
19. Kennedy, R., 1969. 'Thirteen Days: A Memoir of the Cuban Crisis', New York: *W. W. Norton and C*, 192 p.
20. Koskoff, D., 1974. 'Joseph P. Kennedy: A Life and Times', NJ, Englewood Cliffs: *Prentice – Hall*, 643 p.
21. Learner, L., 1994. 'Kennedy Women: The Saga of an American Family', New York: *Villard Books*, 960 p.
22. 'Let the World Go Forth: The Speeches, Statements and Writings of John F. Kennedy. 1947–1963', 1988, Ed. by T. Sorensen, New York: *Laurel*, 448 p.
23. Mahoney, R., 1983. 'JFK: Ordeal in Africa', New York: *Oxford University Press*, 388 p.
24. Manchester, W., 1988. 'The death of a president: November 20 – November 25, 1963', Perennial Library; First Edition.
25. McNamara, R., 1995. 'In Retrospect: The Tragedy and Lessons in Vietnam', New York: *Vintage Press*, 540 p.
26. Parmet, H., 1980. 'Jack: The Struggles of John F. Kennedy', New York: *Dial Press*, 586 p.
27. 'Profiles in Courage', 2003, by John F. Kennedy, Harper: *Later Printing*, 272 p.
28. Reeves, T., 1991. 'A Question of Character: A Life of John F. Kennedy', New York: *The Free Press*, 510 p.
29. Rusk, D., 1991. 'As I Saw It: A Secretary of State's Memoirs', NY.: *S. B. Tauris and Co*, 672 p.
30. Salinger, P., 1996. 'With Kennedy', NY, 391 p.
31. Schlesinger, A., 1965. 'A Thousand Days: John F. Kennedy in the White House', New York, 1120 p.
32. Schlesinger, A., 1978. 'Robert Kennedy and His Times', Boston, 1066 p.
33. Sidey, H., 1963. 'John F. Kennedy, President', New York: *Athenum*, 420 p.
34. Sorensen, T., 1965. 'Kennedy: The Classic Biography', NY, 805 p.
35. Stem, Sh., 2003. 'Adverting the Final Failure', California, 504 p.
36. Summit, A., 2008. 'John F. Kennedy and U. S, Middle East Relations: A History of American Foreign Policy in the 1960s', NY, 275 p.
37. 'The Pentagon papers: The Defense Department History of United States decision on Vietnam', 1971–1983, Ed. by Gravel M, Vol. 1–4; The Negotiating vol.; The secret diplomacy of the Vietnam War, Boston.
38. Tindall, G., Shi, D., 1999. 'America: A Narrative History', *W. W. Norton & Co Inc*, 226 p.
39. White, M., 2013. 'Kennedy: A Cultural History of an American Icon', London, 200 p.
40. 'Why England slept', 1940, by John F. Kennedy, *Sidgwick & Jackson, Ltd*.
41. Wofford, H., 1980. 'Of Kennedys and Kings: Making Sense of the Sixties', NY, 544 p.